

UDK: 336.711(4-672EU)

UDK: 338.23:336.74(4-672EU)

ПРЕГЛЕДНИ
НАУЧНИ РАД

Рад примљен: 11.05.2024.

Рад прихваћен: 27.05.2024.

Мирјана Иваз,*

Асистент,

Правни факултет Универзитета у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Република Србија

DOI: 10.5937/zgrfn1-50975

ORCID 0000-0001-9815-6350

НАДЛЕЖНОСТ И УЛОГА ЕВРОПСКЕ ЦЕНТРАЛНЕ БАНКЕ У СВЕТЛУ САВРЕМЕНИХ ИЗАЗОВА

Апстракт: У савременом свету, где се економије непрестано суочавају са различитим изазовима, улога и надлежности Европске централне банке (ЕЦБ) имају кључни значај за стабилност и процват еврозоне. ЕЦБ има широку надлежност у савременим монетарним токовима еврозоне. Њене главне надлежности укључују: дефинисање и спровођење монетарне политике, емисију новчаница и кованица, банкарски надзор, девизне операције, одржавање финансијске стабилности, економску анализу и истраживање, комуникацију и транспарентност. Ове надлежности омогућавају ЕЦБ-у да ефикасно управља монетарним токовима у еврозони и одржава стабилност и одрживи економски раст у региону. Циљ овог рада је да прикаже регулаторне надлежности Европске централне банке у светлу савремених монетарних токова.

Кључне речи: Европска централна банка, монетарно право, надлежност, савремени монетарни токови.

* mirjana.ivaz@pr.ac.rs

1. Увод

У складу са уговором потписаним у Мастрихту 7. фебруара 1992. године, Аустрија, Белгија, Финска, Француска, Немачка, Ирска, Италија, Луксембург, Холандија, Португал и Шпанија су 1. јануара 1999. године замениле своје националне валуте евром, на основу неопозиво утврђених стопа конверзије 31. децембра 1998. Припремајући се за овај тренутак, 11 земаља је спровело политике које им омогућавају да постигну висок степен економске конвергенције уз успостављање институционалних и законских оквира за вођење јединствене монетарне политике, задатак Евросистема, који се састоји од Европске централне банке (ЕЦБ) са седиштем у Франкфурту и националних централних банака 11 земаља еврозоне.

Након што је Европски монетарни институт обавио припремне радове, основана је Европска централна банка – 1. јуна 1998, заједно са Европским системом централних банака (ЕСЦБ), који се састоји од ЕЦБ и 15 националних централних банака европских земаља које су чланице Европске уније (ЕУ). Евросистемом управљају два тела Европске централне банке која доносе одлуке – Извршни одбор и Управни савет. Главни задатак Извршног одбора, који чине председник, потпредседник ЕЦБ и још четири члана, јесте да спроводи монетарну политику у складу са смерницама и одлукама које доноси Управни савет, давањем инструкција националним централним банкама. Поред тога, одговоран је за текуће пословање Европске централне банке.

Управни савет, који је одговоран за формулисање јединствене монетарне политике и постављање смерница за њено спровођење, састоји се од Извршног одбора и гувернера националних централних банака земаља еврозоне. Сваки члан има један глас. На састанцима могу учествовати и председник Савета ЕУ и члан Европске комисије, али немају право гласа. Већина одлука, укључујући и оне о монетарној политици, могу се донети простом већином. Међутим, гласови за одлуке које утичу на позиције националних централних банака као акционара ЕСЦБ (на пример, у вези са капиталом и девизним резервама ЕЦБ) пондерисани су уделом сваке националне централне банке у капиталу ЕЦБ-а (гласовима чланова Извршног одбора даје се тежина нула). Све док све земље чланице ЕУ не учествују у еврозони, Генерални савет, треће тело ЕЦБ за доношење одлука, управљаће ЕСЦБ. Чине га председник и потпредседник ЕЦБ и гувернери националних централних банака свих земаља чланица ЕУ.

2. Регулативни акти у светлу нове надлежности европске централне банке

2.1. Одлуке о монетарној политици – стратегија јединствене монетарне политике и фискална координација

Под стратегијом монетарне политике, како истиче аутор Голубовић (2007: 90–95), подразумева се укупност правила. По основу тих правила ЕЦБ одлучује које ће мере и инструменте применити како би дошла до остварења крајњег циља. Европска централна банка је развила нову стратегију монетарне политике¹ која је усмерена ка стабилности. ЕЦБ може развити нове инструменте и стратегије монетарне политике ради борбе са новим изазовима, као што су ниске или негативне каматне стопе, дигиталне валуте или стабилизација финансијских тржишта у случају кризе. Приликом доношења одлука ЕЦБ примењује комбиновану стратегију монетарне политике тако да се може створити јасна слика у ком временском моменту монетарна политика утиче на економске токове.

Стратегија јединствене монетарне политике ЕЦБ је усмерена ка одржавању стабилности цена и подршци економском расту и запошљавању у еврозони. Ова стратегија се континуирано прилагођава променама у економском окружењу и потребама еврозоне како би се остварили циљеви монетарне политике. У складу са сталним изазовима фискалне неуравнотежености у неким државама чланицама Европске уније, ЕЦБ може играти већу улогу у координацији фискалних политика и промовисању фискалне одговорности.

2.2. Јединствени надзорни механизам – регулативни акти о надгледању банака

Јединствени надзорни механизам формиран је споразумом Европског парламента и Савета октобра 2013. године.² Овај механизам делује у склопу ЕЦБ и обухвата банке свих земаља чланица еврозоне. ЕЦБ врши непосредан и посредан надзор. Непосредан надзор ЕЦБ врши над тзв. главним банкама, док *посредан* надзор врши над осталим банкама преко

1 Нова стратегија монетарне политике Европске централне банке (ЕЦБ) објављена је 8. јула 2021. Док је мандат ЕЦБ додељен уговорима, ЕЦБ мора да осмисли своју стратегију монетарне политике. Ова стратегија утврђује како постићи примарни циљ одржавања стабилности цена у еврозони, позивајући се на одговарајући скуп инструмената монетарне политике, индикатора и међуциљева, као и како узети у обзир друга разматрања без штете по стабилност цена.

2 Council Regulation (EU) No. 1024/2013 on conferring specific tasks on the European Central Bank concerning policies relating to the prudential supervision of credit institutions, *Official Journal of European Union*, L 287/63, 29 May 2013.

националних ревизорских агенција које раде по њеним упутствима. У узбудљивој ери пост-финансијске кризе, улога надгледања банака је постала кључна за осигуравање стабилности и отпорности финансијског система. У овом контексту, Европска централна банка (ЕЦБ) је развила свој јединствени надзорни механизам, који представља камен-темељац у регулацији и надгледању банака у еврозони. Прво и најважније, треба разумети да је ЕЦБ, као централна банка за евро, добила значајну улогу у надгледању банака у еврозони. Овај померај улоге долази у складу са потребом за ефикасним надзором у целини, што је постало очигледно у светлу претходних финансијских криза.

Кључни регулативни акт који подржава овај надзорни механизам је Уредба (ЕУ) бр. 1024/2013, која је донета од стране Европске уније. Ова уредба додељује ЕЦБ-у компетенцију да врши надзор над системски значајним банкама и осталим банкама у еврозони. Постоји и Договор о стабилности, који представља први корак у постепеном усаглашавању правног оквира за надгледање банака у Европској унији.

Ови регулативни акти омогућавају ЕЦБ-у да извршава своје надлежности над надгледањем банака. Ове надлежности укључују оцењивање ризика, утврђивање капиталских захтева, и посматрање опште стабилности финансијског сектора. Додатно, ЕЦБ има моћ да примењује резолутивне мере на банке које показују знакове нестабилности или прекршаја правила.

Осим њих, треба поменути и регулативне органе који раде у сарадњи са ЕЦБ-ом у процесу надгледања. Национални надзорни органи и Националне компетентне власти имају важну улогу у процесу супервизије, док ЕЦБ координира активности и обезбеђује конзистентност и унутрашњи стандард.

Нова позиција ЕЦБ у банкарској унији представља допуну надлежности Европске надзорне агенције за банкарство која је основана 2010. године. Њен главни задатак тиче се стварања јединствених правила за рад и санацију банака уз уважавање свих разлика које постоје у банкарској индустрији Уније. У том смислу веома је важно радити на промовисању најбољих пракси надзора унутар јединственог тржишта и усвајању *Европског надзорног приручника* са јединственом методологијом и облицима надзора. Приручником би требало регулисати сва меродавна питања која су у оквиру надлежности ЕЦБ као и област заштите потрошача. Иако приручник није правнообавезујући акт, његова примена не сме бити подређена слободној оцени субјеката монетарне политике, већ мора почивати на моралној облигаторности (Димитријевић, 2023: 109). Једном речју, регулативни акти о надгледању банака, у сарадњи са јединственим надзорним механизмом који предводи ЕЦБ, представљају

кључни фактор у осигуравању стабилности и отпорности финансијског сектора у еврозони. Ови акти обезбеђују ефикасан надзор и регулацију, што је неопходно за остваривање циљева финансијске стабилности и економског процвата у Европи.

2.3. Одлуке о издавању банкнота, прибављање информација и обавезе извештавања

Одлуке о издавању банкнота су од кључног значаја за функционисање монетарног система у земљама чланицама еврозоне. Као једина институција која има право на издавање евро банкнота, Европска централна банка има значајну улогу у контролисању обима новца у циркулацији и осигуравању његове стабилности.

Прибављање информација и обавезе извештавања представљају важан аспект рада Европске централне банке, који је неопходан за обављање њених функција и доношење одговарајућих одлука у вези са монетарном политиком, надзором банака и стабилношћу финансијског сектора у еврозони. ЕЦБ прибавља различите информације о банкама и другим финансијским институцијама у еврозони, укључујући финансијске извештаје, билансе, информације о капиталу, кредитном портфолију итд.

ЕЦБ прати различите макроекономске показатеље, као што су инфлација, раст БДП-а, кретања на тржишту итд. Ове информације су од великог значаја за доношење одлука о монетарној политици. ЕЦБ сарађује са националним централним банкама у еврозони и другим релевантним институцијама како би прибавила потребне информације и анализирала трендове у финансијском сектору.

ЕЦБ има обавезе да редовно обавештава јавност, финансијске институције, владе и друге заинтересоване стране о својим активностима, одлукама и политици. Ове информације се обично објављују кроз извештаје, конференције за штампу и друге канале комуникације. Прибављање информација и обавезе извештавања су кључни за рад ЕЦБ и представљају начин на који банка обезбеђује прозачност, одговорност и ефикасност у свом раду.

3. Проширена надлежност Европске централне банке у новим моделима економског управљања

ЕЦБ је, као што је већ истакнуто, кључна институција у еврозони која има за циљ осигуравање стабилности финансијског сектора и цена, али њена улога може еволуирати у складу са изазовима савремених економских система. Проширена надлежност ЕЦБ у новим моделима економског управљања и надгледању финансијског сектора представља

важан аспект у контексту европске монетарне и финансијске политике. ЕЦБ добија значајну улогу у надгледању банака и финансијских институција као резултат финансијске кризе из 2008. године и последица које је она имала на финансијски сектор у Европи.

3.1. Надгледање финансијског сектора

Европска централна банка игра кључну улогу у монетарном управљању у земљама чланицама Европске уније које користе евро као заједничку валуту. ЕЦБ може добити проширену улогу у надгледању банкарског сектора у целој Европској унији. Ово би могло укључивати праћење финансијских институција, оцењивање њихове стабилности и примену регулаторних мера ради спречавања криза у банкарском сектору. Уз свој основни задатак контролisaња инфлације и одржавања стабилности цена, ЕЦБ је такође добила задатак да надгледа и оцењује финансијски сектор у земљама еврозоне. Ова улога постала је изразита у последњих неколико година кроз различите реформе у оквиру економског управљања у Европској унији.

Од 2014. године, кроз Јединствени механизам за надзор над банкама (SSM), ЕЦБ има надлежност за надгледање највећих банака у земљама чланицама еврозоне. Овај механизам је део шире реформе у финансијском сектору која је настала као одговор на финансијску кризу и има за циљ да осигура стабилност и надгледње банака. Кроз SSM, ЕЦБ спроводи надзор над одабраним банкама, а у случају потребе може и да преузме директну надлежност над банкама у случају кризе или проблематичне ситуације.

Поред надгледања, ЕЦБ такође игра значајну улогу у развоју и примени регулаторних стандарда за финансијски сектор. Ово укључује усаглашавање правила и стандарда између различитих земаља у еврозони како би се осигурала стабилност и робусност финансијског система. ЕЦБ се такође активно укључује у сарадњу са националним надлежностима у контроли и надгледању банака и финансијског сектора. Ова сарадња је од суштинског значаја за ефикасно функционисање финансијског система у целини.

Овакво проширено учешће ЕЦБ-а у надгледању финансијског сектора доприноси јачању стабилности финансијског система у Европи и унапређењу механизма за спречавање банкарских криза.

3.2. Развој нових инструмената и стратегија монетарне политике

Већ смо истакли да ЕЦБ игра кључну улогу у формирању и спровођењу монетарне политике у еврозони. У светлу динамичних економских околности и ризика који се појављују, ЕЦБ је постепено развила нове

инструменте и стратегије да би одговорила на потребе и изазове савременог финансијског окружења.

Прва стратегија која је видљиво обележила ЕЦБ у последњих неколико година је употреба нестандартних монетарних инструмената. Услед дуготрајних ниских нивоа инфлације и спорог економског раста, ЕЦБ је применила иновативне мере као што су квантитативно ослабљивање (*Quantitative easing*) и програми куповине обвезница (*bond-buying programs*). Ови инструменти су имали за циљ да стимулишу економију кроз снижавање каматних стопа и подстицање кредитног давања.

Друга важна стратегија коју је ЕЦБ развила има фокус на комуникацију и транспарентност у монетарној политици. Објављивање монетарних прогноза и јасно комуницирање циљева политике је постало стални део редовних активности банке. Ова стратегија има за циљ да повећа ефективност монетарне политике кроз стварање поверења у тржишту и олакшање преузимања одговарајућих мера од стране економских агената.

Трећи важан напредак који је ЕЦБ учинила усмерен је ка циљевима монетарне политике. Поред циља стабилности цена, ЕЦБ се такође фокусира на остваривање одрживог економског раста и стварање услова за посао. Ово представља прецизнију и циљану апликацију монетарне политике која узима у обзир комплексне потребе савременог друштва. ЕЦБ може развити нове инструменте и стратегије монетарне политике ради борбе са новим изазовима, као што су ниске или негативне каматне стопе, дигиталне валуте или стабилизација финансијских тржишта у случају кризе.

Развој нових инструмената и стратегија монетарне политике од стране ЕЦБ-а представља одговор на изазове који проистичу из динамичног финансијског окружења. Кроз примену нестандартних инструмената, усмерену комуникацију и фокус на циљевима политике, ЕЦБ постаје способан и реактиван актер који има капацитет да одговори на потребе савремене економије.

3.3. Фискална координација и подршка економској интеграцији

ЕЦБ може допринети економској интеграцији унутар Европске уније промовишући хармонизацију финансијских правила, стандарда и процедура. У кризним периодима, како финансијским тако и економским, ЕЦБ може проширити своје надлежности да би пружила додатну подршку земљама чланицама кроз програме куповине облигација, ликвидности банкама или друге мере за стабилизацију финансијских тржишта.

Директивом о опоравку и санацији банака и инвестиционих фондова утврђују се процедуре поступања и израде програма опоравка и санације. Њеним усвајањем је децидно прекинута пракса финансирања пословних губитака банака и других институција преко државних фондова. У том погледу се јасно дефинише да је обавеза финансирања на страни повериоца и деоничара.³ Директивом се посебна пажња посвећује борби против *моралног хазарда*, где свакој институцији са лошим пословањем треба омогућити излазак на тржиште под условом да то не проузрокује системски поремећај. Циљеви санације банака морају бити усмерени на заштиту имовине и права депонената и јавних средстава. Пре самог почетка поступка санације субјекти економске политике имају обавезу да размотре услове за спровођење поступка санације у редовном поступку стечаја због инсолвентности. Током поступка санације мора се водити рачуна да се не врше претерана задирања у имовину депонента. Директивом је установљен механизам *ex post* поређења начина поступања са депонентима и начина који би се применио у редовном поступку инсолвентности. Корисници имају право на исплату дуговне разлике уколико се у редовном поступку утврди да је на име потраживања исплаћен мањи износ од оног који би примили (Димитријевић, 2023: 16). У погледу одређивања начина и поступка исплате државама чланицама је омогућена слобода у одлучивању у овом сегменту.

3.4. Банка последњег уточишта

Европска централна банка је услед последица еврокризе почела да обавља и улогу „банке последњег уточишта“ (енг. last bank resort). Концепт последњег уточишта полази од тога да централна банка одобрава кредите свим институцијама које имају проблема са ликвидношћу, тј. способношћу да намирују своје доспеле финансијске обавезе (Steinbach, 2016: 364), али под одређеним условима који подразумевају: да финансијска подршка (обично) није намењена банкама у циљу регулисања њихове солвентности; да финансијска подршка временски и сумарно није ограничена и трајаће онолико дуго колико за то постоји оправдана потреба (ипак, одређени пенали у смислу затезне камате могу бити наплаћени у одређеним случајевима); захтеве централне банке за полагањем одређеног вида залогe од стране комерцијалних банака, и

3 Directive 2014/59/EU of the European Parliament and of the IS May 2014 establishing a framework for the recovery and resolution of credit institutions and investment firms and amending Council Directive 82/891/EEC, and Directives 2001/24/EC, 2002/47/EC, 2004/25/EC, 2005/56/EC, 2007/36/EC, 2011/35/EU, 2012/30/EU and 2013/36/EU, and Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 648/2012, of the European Parliament and of the Council, Official Journal of European Union, L 173/190 of 12. 06. 2014.

дискрециону оцену о (неодобравању кредита на процени конкретних случаја (Steinbach, 2016: 364–365).

Правни основ ове нове функције ЕЦБ јесте чл. 127 (5) Уговора о функционисању ЕУ који утврђује условљеност монетарне политике и финансијске стабилности унутар ЕУ, као и чл. 14 Статута ЕСЦБ, који је у почетку више имао улогу заштитне клаузуле да осигура положај националних централних банака држава које партиципирају у ЕСЦБ у случају проблема са ликвидношћу, јер због ограничавања монетарног суверенитета то мора решавати ЕЦБ. С обзиром на то да је овакво поступање противно чл. 127 Уговора, односно забрани колективног јемства за финансијски посрнуле државе чланице, у пракси може доћи од озбиљног неразумевања. С тим у вези се поставља питање да ли су мере финансијске подршке уопште у сфери монетарне политике или политике државне помоћи, односно политике финансијске супервизије за коју ЕЦБ нема ингеренције јер она остаје на националном нивоу (Steinbach, 2016: 379). Данас је, ипак, јасно да ЕЦБ мора располагати потпуним информацијама о стању финансијског система конкретне државе и, с тим у вези, она мора обављати и функцију банке последњег уточишта. Поједини аутори (Димитријевић, 2023) упозоравају да је неопходно да примењује рестриктиван приступ у имплементацији тих нових ингеренција и да та функција остане тек секундарна. Морални хазард би представљао потенцијалну негативну последицу екстензивно практикованих овлашћења спасавања финансијски посрнулих чланица. Једном речју, постојала би могућност да владе и централне банке држава чланица, свесне ризика, намерно одступе од критеријума утврђених јединственом монетарном стратегијом и од непоштовања фискалних правила као уставних и законских ограничења јавног дуга рачунајући унапред на *bail-out* ЕЦБ. Последице би биле толико фаталне, да би могле утицати на урушавање међународне монетарне стабилности уз даљу могућност преливања њених последица на глобални монетарни поредак уз сценарио да уруше његове тековине које су смисао међународног монетарног права.

3.5. Надлежности у вези са криптовалутама и финансијским иновацијама

Са развојем криптовалута и нових финансијских технологија, ЕЦБ је почела да истражује и регулише ове области. Ово из разлога што појава криптовалута и криптоимовине са собом носи и појаву нових ризика у финансијском систему који пре тога нису постојали, па се с правом поставља питање до које мере постојећа правила регулације могу бити применљива на нове облике финансијске имовине. У складу са брзим

развојем криптовалута и финансијских иновација, надлежности ЕЦБ у овим областима се шире и узимајући у обзир нове технологије и трендове у финансијском сектору.

Ширење надлежности у овој области је потребно како би се осигурало да криптовалуте и финансијске иновације не угрожавају стабилност финансијског система. Нова надлежност у наведеном контексту се пре свега односи на регулаторну надлежност ЕЦБ. Ово зато што ЕЦБ игра важну улогу у регулисању и надгледању финансијског сектора у земљама чланицама еврозоне. У складу са тим, ЕЦБ прати и анализира развој криптовалута и финансијских иновација како би их регулисала на начин који ће обезбедити стабилност финансијског сектора и заштиту потрошача. Као чувар монетарног суверенитета у околностима неконтролисаних технолошких досегнућа, ЕЦБ мора истрајати на свом изворном задатку да управо тај суверенитет државе који јој је делегиран стави наспрам хегемоније приватних интереса, наравно, не на начин који кочи технолошки прогрес у монетарној трансмисији, али на начин у ком свако може рачунати на сигурне новчане токове, заштиту података о личности и надокнаду штете у случају повреде паметних уговора у којима се користе криптовалуте (Димитријевић, 2023: 150).

Следећа иновативна надлежност ЕЦБ се односи на истраживање и развој у области криптовалута и финансијских иновација. ЕЦБ се активно бави истраживањем и развојем. Ова активност обухвата праћење нових технологија, истраживање њихових потенцијалних утицаја на финансијски сектор и развој стратегија за употребу и регулисање истих. И најзад, неопходно је да ЕЦБ сарађује са другим релевантним институцијама и организацијама на међународном нивоу у области регулације и надгледања криптовалута и финансијских иновација. Ова сарадња обухвата размену информација, координацију политика и развој међународних стандарда.

3.6. Активности ЕЦБ у сузбијању финансирања криминалитета и спречавању финансирања међународног тероризма

Финансирање криминалитета и тероризма представљају озбиљне претње за сигурност и стабилност друштва. У том контексту, улога финансијских институција, укључујући и Европску централну банку (ЕЦБ), постаје кључна у сузбијању ових негативних појава. ЕЦБ има значајну улогу у сузбијању финансирања криминалитета и спречавању финансирања међународног тероризма кроз своје активности и сарадњу са другим надлежним институцијама. Узимајући у обзир и опасности

које прете од тзв. сајбер финансијског криминалитета, који је по природи ствари повезан са електронским новцем, улога централне банке јесте незаобилазна на путу превенције, спровођења и испуњености сврхе кривичноправних прописа у области злоупотребе монетарног система и спречавању прања новца и финансирања тероризма (Adenobe Leslie, 2014: 2). ЕЦБ захтева од банака у еврозони да прате и пријављују све трансакције које могу бити злоупотребљене за финансирање криминалних или терористичких активности. Овај механизам је кључан у омогућавању раног откривања потенцијалних незаконитих активности. Такође, ЕЦБ тесно сарађује са надлежним правосудним и полицијским органима у циљу размене информација и заједничког рада на детекцији и сузбијању криминалитета и тероризма. ЕЦБ учествује у формирању и усмеравању регулативних стандарда који се односе на финансијски сектор у целини, што укључује и борбу против финансирања криминалитета и тероризма. Ови стандарди се примењују на све банке у еврозони и постављају високе захтеве у вези са контролом трансакција и противу прању новца. Иако је улога централне банке на овом месту посредна, то не умањује њен значај и допринос у спречавању таквих друштвено опасних појава које се одвијају мимо граница легалних и легитимних привредних активности, јер на тај начин се истовремено штите и јачају постојећи трансмисиони механизми монетарних финансија и чува углед банкарског система.

Конституисањем другог стуба банкарске уније, тј. Уредбом о формирању Јединственог надзорног механизма, одређен је правни основ нове улоге ЕЦБ у политици сузбијања финансијског криминалитета. Наиме, члановима 28 и 29 споменуте Уредбе утврђена је обавеза централних банка у давању доприноса у борби против прања новца и забране финансирања тероризма као основних циљева националне политике унутрашње безбедности. Тиме је ЕЦБ јасно ставила до знања да „за креаторе свих јавних политика добро уређен и ефикасан финансијски систем јесте прва брана против финансирања тероризма због чега је веома, важно да буде постављен на одрживим основама које онемогућавају таво делање, односно смањују прилике за вршење исте“ (Голубовић, Димитријевић, 2022: 190).

Улога ЕЦБ у борби за сузбијање криминалитета је, такође, присутна (у посредном облику) кроз њене активности у *Европској управи банака*, али и кроз успостављање широке сарадње са посебним истражним јединицама за откривање и спречавање финансијског криминалитета које делују на нивоу држава чланица. Кроз сарадњу са надлежним органима, примену регулативних стандарда и праћење финансијских трансакција, ЕЦБ доприноси глобалним напорима у борби против криминалитета и тероризма. ЕЦБ сарађује са међународним организацијама, као што су

Међународни монетарни фонд (ММФ), Светска банка и Организација за економску сарадњу и развој (ОЕЦД), како би развила глобалне стандарде и најбоље праксе у борби против прања новца и финансирања тероризма.

4. Неопходно прилагођавање институционалних аранжмана ЕУ

Паралелно са повећаним интервенцијама монетарне политике од стране ЕЦБ, државе чланице су такође предузеле широке реформе: тј. економске и институционалне реформе на националном и европском нивоу. Непотпуност институционалног оквира ЕМУ и његова рањивост су постале очигледне у периоду уочи кризе државног дуга у еврозони. Било је неуспеха у управљању, институционалних празнина и других слабости које су погоршане глобалном финансијском кризом и погоршане почетком кризе државног дуга, односно након почетка кризе.

Кризна искуства су показала да су стабилност цена, финансијска стабилност и фискална одговорност међусобно зависне. Ипак, последњих година финансијска и фискална стабилност су подбациле у различитим степенима, а како истичу поједини аутори (Drudi, Durré, Paolo Mongelli, 2012) и из различитих разлога.

Прво, сада постоји широко признавање потребе да се обезбеде одрживе јавне финансије. Ово посебно важи у одсуству потпуне фискалне уније: еврозона не поседује федерални буџет са карактеристикама редистрибуције (као у Сједињеним Државама). Стога је национална фискална дисциплина од суштинског значаја. У овом контексту, нови „фискални споразум“ представља корак у правом смеру. Он се бави неким од слабости претходног оквира фискалног управљања. Има два главна елемента: обавезно увођење правила уравнотеженог буџета и механизма корекције одступања од уравнотежених буџета на националном нивоу и јачање процедуре прекомерног дефицита у оквиру Пакта за стабилност и раст. Ако се ефикасно имплементира на националном нивоу, фискални споразум може помоћи да се усидре тржишна очекивања у вези са одрживошћу јавних финансија у Европи. Ипак, националне владе сада треба да докажу своју посвећеност овим новим фискалним правилима тако што ће осигурати брзу ратификацију новог Уговора о стабилности, координацији и управљању у економској и монетарној унији (ЕМУ) који укључује фискални споразум, као и његову транспозицију у национални закон, и живећи у складу са правилима и духом фискалног споразума.

Други разлог за раст неравнотеже еврозоне је тај што су, пре кризе, постојале неуједначене процедуре надзора, регулације и решавања у земљама еврозоне; они су такође били отежани лошом разменом

информација и скромном сарадњом. Глобална финансијска криза је јасно показала да је неопходно отклонити ове слабости. С тим у вези, успостављен је нови надзорни оквир – за Европску унију у целини – у циљу размене информација и најбољих пракси, подстицања сарадње и идентификовања извора системских финансијских ризика у раној фази. Састоји се од два стуба. Први стуб покрива микропруденцијалну супервизију и обухвата Европски орган за банкарство (ЕБА), као и Европску управу за осигурање и професионалне пензије (ЕИОПА) и Европску управу за хартије од вредности и тржишта (ЕСМА). Други стуб је посвећен макропруденцијалној супервизији и усредсређен је на Европски одбор за системски ризик (ЕСРБ). ЕСРБ може издати упозорења и макропруденцијалне препоруке кад год је то потребно.

Треће, криза такође баца светло на недостатак одредби за решавање кризе где су земље еврозоне подложне самоиспуњавајућим негативним повратним информацијама. Понуда подршке домаћим банкама (путем државних гаранција, кредита и/или докапитализације) довела је до тога да се за неке земље доведе у питање одрживост јавних финансија. Тада је настао зачарани круг у којем слаба динамика државног дуга штети банкама, а потреба за докапитализацијом банака заузврат штети ценама државног дуга. Архитектура ЕМУ је дизајнирана без икаквих одредби за решавање велике кризе државног дуга. Успостављање „firewall“-а, односно ЕФСФ-а и предстојећег ЕСМ-а, има за циљ да попуни ову институционалну празнину. Док су до сада предузете мере на нивоу ЕУ биле потребне да се одговори на структурне слабости у ЕМУ, потребни су даљи кораци да би се комплетирао институционални оквир. На пример, постоје само национални аранжмани за решавање могућих криза великих паневропских банака: односно системски важних финансијских институција (СИФИ). Неке такве институције чине велики удео у БДП-у њихове матичне земље.

Без обзира што микропруденцијална сигурност доприноси угледу система, у кризним моментима предност се мора дати свеукупној сигурности наспрам појединачне сигурности (**Schoenmaker, 2013: 3**). Међутим, ширење надлежности ЕЦБ може додатно отежати ефикасност судског решавања монетарних спорова услед непознавања њеног поља деловања од стране надлежних судских органа (Димитријевић, Голубовић, 2018: 644).

5. Закључак

Сврха Европске централне банке (ЕЦБ) је очување монетарне стабилности у еврозони обезбеђивањем ниске и стабилне инфлације

потрошачких цена. Стабилне цене и ниска инфлација сматрају се виталним за одрживи економски раст јер подстичу предузећа да више инвестирају и отварају радна места – чиме се побољшава животни стандард. ЕЦБ је независна институција и доноси своје одлуке без инструкција влада или других институција ЕУ. ЕЦБ је одговорна за дефинисање и спровођење монетарне политике у еврозони. То укључује доношење одлука о референтним каматним стопама, управљање ликвидношћу на тржишту и контролу инфлације. ЕЦБ има ексклузивно право да врши емисију евро новчаница и кованица. Ова надлежност омогућава ЕЦБ-у да контролише понуду новца у еврозони и обезбеди стабилност валуте. ЕЦБ има улогу у супервизији и надзору финансијских институција у еврозони путем Јединственог механизма надзора. То укључује процену финансијске стабилности, оцењивање ризика у банкарском сектору и осигурање примене регулаторних стандарда. ЕЦБ води операције у име еврозоне, укључујући интервенције на девизном тржишту и управљање девизним резервама. Ова надлежност омогућава ЕЦБ-у да одржава стабилност девизног курса евра и реагује на промене на глобалним финансијским тржиштима. ЕЦБ има улогу у одржавању финансијске стабилности у еврозони. То укључује праћење и анализу финансијских тржишта, идентификацију системачних ризика и предузимање мера како би се спречиле финансијске кризе. ЕЦБ спроводи истраживања и анализе о економским кретањима у еврозони како би боље разумела економске трендове и прилагодила своју политику. Ово укључује анализу инфлације, раста БДП-а, незапослености и других економских показатеља. ЕЦБ редовно преиспитује своје одлуке, политике и анализе како би одржао транспарентност и предвидљивост. Ово укључује редовне конференције за штампу након састанака о монетарној политици, публикацију извештаја и анализа, као и комуникацију са јавношћу путем различитих канала.

У одговору на финансијску кризу, ЕЦБ је добила проширене надлежности надгледању финансијског сектора. Ово укључује надгледање банака, осигуравајућих друштава и других финансијских институција у еврозони, са циљем осигуравања стабилности и резилијентности финансијског сектора. Укратко, проширена надлежност ЕЦБ-а у новим моделима економског управљања и надгледању финансијског сектора одражава потребу за јачим и уједињеним регулаторним и надгледањем у еврозони, како би се осигурала стабилност, сигурност и одржив раст у целокупном економском систему.

Важно је имати на уму да су мере Евросистема биле ефикасне и моћне у одржавању стабилности цена, али нису замена за структурне реформе. ЕЦБ је добила већу улогу у макроекономском управљању, укључујући координацију фискалне политике и мере стабилизације у

сарадњи са Европском комисијом и другим релевантним институцијама. Ова улога је посебно значајна у контексту управљања економским кризама и несигурностима.

Излазак из финансијске кризе почива на трајном обезбеђивању финансијске стабилности различитих финансијских институција и неколико влада еврозоне: њихове заинтересоване стране морају предузети неопходне мере како би повратиле поверење инвеститора. ЕЦБ је предузела низ мера у области монетарне политике и банкарске супервизије како би ублажила утицај пандемије корона вируса на економију еврозоне и пружила подршку свим грађанима Европе. Од финансијске кризе, ЕЦБ је проширила свој сет инструмената политике. То је омогућило да утиче на услове финансирања са којима се суочавају људи и компаније у тешким временима када је нефункционисање финансијског система оштетило трансмисиони механизам монетарне политике. Краткорочне каматне стопе су се у овим периодима приближиле својој „ефективној доњој граници“, односно нивоу испод којег њихово снижавање више не би повећало ниво привредне активности. Да би обезбедила стабилност цена усред ових изазова, ЕЦБ је прилагодила пакет алата да би укључила нове алате: нудећи банкама онолико кредита централне банке колико им је потребно, уз фиксну каматну стопу; постављање негативних каматних стопа које подстичу банке да позајмљују по ниским стопама како би људи и предузећа могли јефтино да се задужују; нуђење дугорочних кредита банкама, укључујући и кредите по веома повољним каматним стопама, под условом да банке позајмљују овај новац људима и предузећима (циљане дугорочне операције рефинансирања – ТЛТРО), куповина приватних и јавних финансијских средстава, пружање „смерница унапред“. Ови додатни инструменти су добро послужили и остали су део алата ЕЦБ. Они монетарној политици дају више простора да делује против ризика ниске инфлације или дефлације. У свету је 2022. годину обележило успоравање привредне активности услед последица кулминације руско-украјинске кризе и почетка рата, што је у почетку довело до нестабилности на енергетским тржиштима, а затим је изазвало значајније флукуације у ценама нафте, гаса и струје. Поред раста цена енергената, снажном расту инфлације допринели су и поремећаји у ланцима снабдевања и раст цена роба.

Дакле, поред класичних надлежности (јединствена монетарна политика ЕУ), у савременим условима ЕЦБ примењује савремене надлежности у монетарним токовима. Централна банка се са свим новим регулаторним и осталим надлежностима веома успешно носи, што значи да ће и у случају емитовања дигиталног новца пронаћи адекватне мере и инструменте за санирање поменутих ризика или њихово ограничавање

на прихватљивији ниво. Заједничко за све „класичне“ и „савремене“ надлежности ЕЦБ јесте да су настале као резултат дограђивања институционалне структуре Европске монетарне уније. Ови регулативни акти су од суштинског значаја за функционисање ЕЦБ и обезбеђују правни оквир који омогућава банци да испуни своје задатке у складу са својим мандатом и циљевима стабилности и процвата у еврозони. Улога и надлежности Европске централне банке у светлу савремених изазова су кључне за стабилност и процват еврозоне. Да би успешно испунила свој мандат, ЕЦБ мора да буде ажурна, флексибилна и способна да се адаптира на промене у окружењу. Само тако ће бити у могућности да одговори на све изазове који предстоје и да обезбеди стабилност и одржив раст у еврозони.

Литература/References

Adeoye Leslie, D. (2014). *Legal Principles for Combatting Cyber Laundering*, Munich: Springer.

Голубовић, С. (2007). Европска монетарна унија – Институционални аспекти, Ниш: Центар за публикације Правног факултета у Нишу.

Голубовић, С., Димитријевић, М. (2022). *Пословне и банкарске финансије за правнике*. Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу – Центар за публикације.

Димитријевић, М. 2018. *Институције међународног монетарног права*, Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу – Центар за публикације.

Димитријевић, М., Голубовић, С. (2018). Решавање међународних монетарних спорова: алтернативни механизми, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2, 639–650.

Димитријевић, М. (2023). *Право Европске централне банке*, Ниш: Центар за публикације Правног факултета у Нишу.

Drudi, F., Durré, A., Mongelli, F. P. (2012). The interplay of economic reforms and monetary policy: the case of the Eurozone. *JCMS: Journal of Common Market Studies*.

Issing, O. (1999). The Monetary Policy of the Eurosystem. *Finance & Development*, 18–21.

Steinbach, A. (2016). The Lender of Last Resort in the Eurozone. *Common Market Law Review*, 53, pp. 361–383.

Schoenmaker, D. (2013). *An Integrated Financial Framework for the Banking Union: Don't Forget Macro-Prudential Supervision*, European Commission, European Economy, Economic Papers No. 495.

Правни извори

Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) – Уговор о функционисању Европске уније (УФЕУ)

Council Regulation (EU) No. 1024/2013 on conferring specific tasks on the European Central Bank concerning policies relating to the prudential supervision of credit institutions, Official Journal of European Union, L 287/63, 29 May 2013.

Single Supervisory Mechanism (SSM) Regulation (EU) No 1024/2013 of the European Parliament and of the Council of 15 October 2013 conferring specific tasks on the European Central Bank concerning policies relating to the prudential supervision of credit institutions.

Banking Union Framework Regulation (EU) No 575/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms and amending Regulation (EU) No 648/2012.

Directive 2013/36/EU (CRD IV) of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms, amending Directive 2002/87/EC and repealing Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC.

Directive 2014/59/EU of the European Parliament and of the IS May 2014 establishing a framework for the recovery and resolution of credit institutions and investment firms and amending Council Directive 82/891/EEC, and Directives 2001/24/EC, 2002/47/EC, 2004/25/EC, 2005/56/EC, 2007/36/EC, 2011/35/EU, 2012/30/EU and 2013/36/EU, and Regulations (EU) No. 1093/2010 and (EU) No. 648/2012, of the European Parliament and of the Council, Official Journal of European Union, L 173/190 of 12. 06. 2014.

Regulation (EU) No 1092/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Systemic Risk Board, amending Decision No.716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/77/EC.

Regulation (EU) No 1093/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Banking Authority), amending Decision 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/78/EC.

Regulation (EU) No 1094/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Insurance and Occupational Pensions Authority), amending Decision 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/79/EC.

Regulation (EU) No 1095/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Securities and Markets Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/77/EC.

Остали извори

European Central Bank (2021). *Monetary policy strategy*, доступно на: <https://www.ecb.europa.eu/monpo/strategy/html/index.en.html>

European Central Bank (2021). *An overview of the ECB's monetary policy strategy*, доступно на: https://www.ecb.europa.eu/home/search/review/html/ecb.strategyreview_monpol_strategy_overview.en.html#toc1

Mirjana Ivaz,
Teaching Assistant,
Faculty of Law, University of Priština,
Temporary Head Office in Kosovska Mitrovica,
Republic of Serbia

COMPETENCES AND ROLE OF THE EUROPEAN CENTRAL BANK IN LIGHT OF MODERN CHALLENGES

Summary

In the modern world, where economies are constantly facing various challenges, the role and competences of the European Central Bank (ECB) are of key importance for the stability and prosperity of the Eurozone. The ECB has broad competences in the contemporary monetary flows of the Eurozone. Its main responsibilities include: defining and implementing monetary policy, issuing banknotes and coins, banking supervision, foreign exchange operations, maintaining financial stability, economic analysis and research, communication and transparency. These competences enable the ECB to effectively manage monetary flows in the Eurozone and maintain stability and sustainable economic growth in the region. The aim of this paper is to present the regulatory competences of the European Central Bank in light of contemporary monetary flows.

Keywords: *European Central Bank, monetary law, authority, contemporary monetary flows.*